Arja Laatikainen

ROMANINAISEN PUKEUTUMINEN

Opinnäytetyö

KESKI-POHJANMAAN AMMATTIKORKEAKOULU

Vaatetusalan koulutusohjelma

Syyskuu 2009

KESKI-POHJANMAAN AMMATTIKORKEAKOULU
MELLERSTA ÖSTERBOTTENS YRKESHÖGSKOLA

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYSTÄ

Yksikkö Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu	**Aika** Elokuu 2009	**Tekijä** Arja Laatikainen
Koulutusohjelma Vaatetusalan koulutusohjelma		
Työn nimi ROMANINAISEN PUKEUTUMINEN		
Työn ohjaaja Pia Blomström		**Sivumäärä** **34**

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia muutoksia romaninaisen puku on kokenut 1960-luvulta lähtien. Pukeutuminen korostaa kaikissa kulttuureissa erilaisia asioita. Vaikka romanipuku ei yksistään tee ihmisestä romania, se on kuitenkin yksi tärkeimmistä etnisen identiteetin ja ryhmähengen vahvistajista. Puku ilmaisee valtakulttuurille romaniutta ja omalle yhteisölle etnisen identiteetin säilyttämistä. Vuosien saatossa romanipuku on kehittynyt hyvin toisenlaiseksi kuin valtaväestön pukeutuminen. Tässä tutkimuksessa romanipuvun muuttumista tutkittiin kulttuurin ja muodin viitekehyksessä. Opinnäytetyön käytännön osuudessa suunniteltiin ja valmistettiin romaninaisen asut. Opinnäytetyön lähtökohtana oli oppia valmistamaan itse romaninaisen asut.

Opinnäytetyötä tarkasteltiin mikrohistoriallisesta näkökulmasta. Tutkimuksen kohde rajattiin opinnäytetyössä tarkasti ajallisesti ja tutkittavien tapausten määrän perusteella keskityttiin tutkimaan romanipuvun muuttumista mahdollisimman perusteellisesti. Mikrohistoriallisessa tutkimuksessa ei ole ennalta määrättyjä sääntöjä siitä, kuinka tutkimus toteutetaan vaan jokaista tutkimuskohdetta tarkastellaan sen omilla ehdoilla, kohteen ainutkertaisuus huomioon ottaen. Tässä tutkimuksessa aineisto kerättiin haastatteluilla, joissa romaninaiset ja ompelijat muistelivat käyttämiään asuja. Haastatteluiden avulla selvitettiin miten käsitöiden materiaalit ja valmistustavat ovat muuttuneet. Aineistona oli myös valokuvia, näyttelyitä ja aikaisemmin kerättyä kirjallisuutta romaneista.

Romanivaatteinen muutoksiin ovat vaikuttaneet esimerkiksi, taloudellinen tilanne ja kulttuurin sisäiset arvot, materiaalien saatavuus, teknologian kehittyminen, esteettisten arvojen muuttuminen ja valtaväestön muoti. Romaninaisen pukeutumiseen liittyvät tavat, vaatimukset ja käytänteet eivät ole kuitenkaan muuttuneet vuosien kuluessa. Romaniasujen muotiprosessissa on havaittavissa samat vaiheet ja piirteet kuin muussakin muodissa. Muutokset romanipuvuissa syntyvät ja leviävät pääasiassa yksilöiden välisessä vuorovaikutuksessa. Romanien väliset tiiviit sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä tekijöitä näissä prosesseissa.

Asiasanat

etninen, kulttuuri, muoti, pukeutuminen, etninen pukeutuminen, romani- romanitavat

CENTRAL OSTROBOTHNIA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

ABSTRACT

Yksikkö Central Ostrobothnia University of Applied Sciences	**Date** September 2009	**Author** Arja Laatikainen
Degree programme Textile and Fur Desing		
Name of thesis ROMANY WOMEN´S CLOTHING		
Instructor Pia Blomström		**Pages** 34
Supervis Sewers Ritva Flink and Ritva Miettinen		

The aim of research was to understand what kind of changes has clothing of the Finnish Romany women undergone from the 1960´s until today. As a rule, the meaning of the dress is different in every culture. However, the clothing of the Finnish Romany women is one of the most important elements, which strengthens their identities and their group spirit. Over the years Romany women´s dress has developed to be very different compared to women´s clothing in major culture. In this research the changes of the dress is viewed in the reference of fashion and culture. In thesis´ practice proportion was planned and made Romany women´s clothes. The point of departure of this thesis was to learn to make all clothes by my self.

The viewpoint of this research is micro historical. The subject of this research was strictly defined and focused to study changes in women´s clothing as thoroughly as possible. These are no rules defined in advance how to carry out a micro historical research. In micro historical research every participant of the study is considered to be unique and therefore they are viewed on hers own teams always remembering their uniqueness. This research was carried out as a theme interviews in which Romany womens and sewers recall clothes they were used. My data also consists of photographs, exhibitions and earlier research material about Romany clothes.

The changes in Romany dress usually appear such as: Romanies economical situation, society´s attitude toward Romany people and internal issues of the culture. Also technological developments, fashion in major culture, availability in materials and the change of the aesthetics values have also been reasons for the changes. Even though the dress is constantly changing, the habits and the demands, whish define Romany women´s clothing, do not change during the years. The fashion process in Romany clothing is similar with the fashion process in general. The changes in Romany dress arise and spread mainly in interaction between individuals. The key factor in these processes is a close social relationship among Romany people.

Key words
Culture, dress, ethnic dress, fashion, Romany, Romany habits

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

ESIPUHE

1. JOHDANTO 1

2. KVALITATIIVINEN TUTKIMUS 3
2.1 Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä 3
2.2. Luovuus suunnitteluprosessissa 4

3. ROMANINAISEN PUKU KANTAA HISTORIAA 5
3.1.Kiertolaiskansa 5
3.2. Perinteiden merkitys 7
3.3. Kehon kieli ja naisellisuus 8
3.4. Romanikulttuuri 12

4. ROMANINAISEN PUKEUTUMINEN 14
4.1. Mustalaispuku 14
4.2. Mustalaispuvun käyttö 17
4.3. Asukokonaisuuden osat 18
4.3.1 Hame 19
4.3.2 Tyyny 20
4.3.3 Alusasut 21
4.3.4 Esiliina ja shaali 21
4.3.5 Röijy 22
4.3.6 Nahkatakki 23
4.3.7 Villatakki 25
4.3.8. Neulosturkki 26
4.3.9. Korut ja jalkineet 27

5. ASUKOKONAISUUDEN VALMISTUSPROSESSI 29
5.1 Anttilan malli 29

6. POHDINTA 30

LÄHTEET 31

ESIPUHE

Asetin itselleni sellaiset vaatimukset opinnäytetyölle, jotka täytettyäni auttaisivat minua urallani eteenpäin. Viitekehykseni opinnäytetyölleni valitsin romanikulttuurin. Siitä rajasin aiheeksi romaninaisen pukeutumisen. Halusin tuoda esille kirjallisuusosiossa romanikulttuuriin kuuluvia tapoja ja pukeutumissääntöjä.

Sain arvokasta opetusta työharjoittelujaksoilla ompelijoilta Ritva Miettinen ja Ritva Flink. Heiltä sain eväät perustuotteisiin; hameeseen, röijyyn ja nahkatakkiin. Laajensin sitten itse omilla tuotteilla asukokonaisuutta.

Halusin yhdistää opinnäytetyön käytännön osuudessa oleviin asuihin myös turkista. Lisäsin nahkatakkiin minkkikauluksen ja villatakkiin Saga-tekniikalla tein spiraalinauhoja koristamaan mustaa villatakkia.

Halusin käsitellä monia tekstiilejä ja oppia uusia tekniikoita ja siten asukokonaisuus sisältää useita tuotteita. Materiaalihankinnat olivat suuret. Kiitän lämpimästi opinnäytetyöni materiaalikustannuksiin panostaneita yrityksiä: Kokkolan Mokkanappa, Kauhavan kangasaitta, Ahlskog Oy ja Panfur 2000 Oy.

Romaninaisen pukeutumisessa tapahtuu hyvin nopeassa tahdissa uusia muotivirtauksia. Kiitän pietarsaarelaisia romaninaisia, jotka ovat antaneet arvokasta tietoa esimerkiksi materiaaleista, ompelutekniikoista ja muotivirtauksista.

Pietarsaaren museo omistaa Suomen suurimman kokoelman romanien vaatetuksesta. Kiitän museon henkilökuntaa innokkaasta suhtautumisesta laajaan opinnäytetyöhöni. Pietarsaaren museon johtajan ja vaatetusalan yksikkömme johtajan lausunnoilla sain apurahan Suomen Kulttuurirahastosta.

1. JOHDANTO

Opinnäytetyön tavoitteena oli oppia romaninaisen asukokonaisuuden valmistaminen tutustuen samalla puvun kehitykseen ja ajan mittaan puvussa tapahtuneisiin muutoksiin. Olen kerännyt tietoa vaatteissa vuosisadan aikana tapahtuneista muutoksista tutustumalla laajasti kirjalli- suuslähteisiin, useisiin näyttelyihin sekä lehtileikkeisiin. Arvokasta tietoa romaninaisen pukeutumisesta ja sen merkityksestä kulttuuriselle identiteetille olen saanut haastatellessani sekä romaneita että romaniasujen valmistajia.

Opinnäytetyön tarkoituksena on perehtyä romanikulttuuriin ja taltioida romaninaisen vaatteiden valmistukseen liittyvää osaamista. Tämän lisäksi työssä käsitellään materiaalien ja mallien muutoksia, asusteiden kehitystä sekä romaninaisen pukeutumista romaniväestön kulttuuria, tapoja ja perinteitä heijastavana tekijänä. Opinnäytetyö avaa ikkunan romanien kulttuuriin ja asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa ja erityisenä kohteena ovat vaatteissa tapahtuneet muutokset niin mallien kuin materiaalienkin osalta.

Romanit käyttävät paljon myös turkiksesta ja nahasta valmistettuja asuja. Monipuolinen skaala asettaa tekijälle haasteita monien erilaisten materiaalien työstämiseen. Yhtenä opinnäytetyön tavoitteena onkin perehtyä uusiin tekniikoihin ja niiden toteuttamiseen. Opinnäytetyön asusteiden valmistuksessa käytettiin jo valmiiksi suunniteltuja ja kaavoitettuja malleja sekä myös täysin itsenäisesti suunniteltuja asusteita. Työn laajuuden vuoksi itse asusteet on esitelty yksityiskohtaisesti opinnäytetyöhön liittyvässä portfoliossa. Asukokonaisuuteen kuuluvat hame, tyyny, alushame, alussetti, esiliina, röijy, nahkatakki, villatakki ja neulosturkki. Haluni työstää useita erilaisia materiaaleja tuotti asukokoelman, jossa on käytetty samettia, silkkiä, voileita, kevyitä röijykankaita, neulosta, minkkiä, poron ja lampaan nahkaa sekä merseroitua puuvillalankaa. Aihe on haastava ja monipuolinen.

Romaninaisen hame, tyyny, röijy, alushame ja esiliina valmistuivat Kokkolassa Ritva Miettisen ohjauksessa työharjoittelun aikana.. Ritva Miettinen on valmistanut romaninaisten hameita ja röijyjä jo 30 vuotta. Minkkikauluksinen nahkatakki valmistui Kokkolassa Ritva

Flinkin ohjauksessa opintoihin kuuluvilla työharjoittelujaksoilla. Ritva Flink on valmistanut kaikenlaisia nahkaan liittyviä asusteita jo 30 vuotta.

Tyynyn, alushameen, röijyn, esiliinan, alussetin ja neulosturkin valmistin itsenäisesti. Villatakin erilliset osat valmisti kutoja Lari Lintumäki. Omaksi osuudekseni villatakista jäi kostutus, muotoon neulaaminen, kokoaminen sekä koristelu. Opinnäytetietoa tukevat asiantuntijoiden haastattelut sekä heidän ohjauksessaan esille tulleet neuvot. Oma ompelualan yritykseni on ollut toiminnassa vuodesta 2001. Yksi yritykseni asiakaskunta on romaninaiset, joilta olen saanut arvokasta tietoa materiaaleista ja muotivirtauksista. Saamieni oppien avulla toivon pystyväni työstämään tulevaisuudessa monia erilaisia materiaaleja.

2. KVALITATIIVINEN TUTKIMUS

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen eli laadullinen menetelmä. Tutkimus kehittyy asiantuntijoilta saadusta ohjauksesta työharjoittelujaksoilla, asiakkailta saamistani tiedoista, kirjallisuuslähteistä sekä omasta käytännön työpanoksesta.

2.1 Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä

Laadullinen asennetutkimus on metodologinen lähestymistapa, johon kuuluu sekä teoreettisia oletuksia että käytännön menetelmiä. Sen avulla pyritään erittelemään ja tulkitsemaan, mitä ihmiset oikeastaan arvottavat kommentoidessaan heille esitettyjä asioita tai kiistakysymyksiä. Lisäksi kiinnostuksen kohteena on miten, millä ehdoilla ja minkälaisista rooleista tai mistä asemista arvottamista tehdään ja mihin kaikkeen se liittyy. (Vesala & Rantanen 2007, 11.)

Tutkijan mielenkiinto asiaan, hänen elämäntapansa, ammattinsa ja aikaisempi elämänhistoriansa vaikuttavat näkökulman valintaan. Laadullista tulkinnallista tutkimusta leimaakin se, että tutkija yleensä valitsee lähestymistapansa omasta historiastaan ja käytännön kokemuksistaan. (Anttila 1992, 181)

Aineistohavaintoja poimivassa ja luokittelevassa analyysissa laadullinen asennetutkimus pohjautuu yksinkertaiseen, kirjaimellisesti lukemista ohjaavaan oletukseen, jonka mukaan analyysi tuottaa tietoa haastateltavien haastattelutilanteessa esittämissä kommenteista, kannanotoista ja perusteluista. (Vesala & Rantanen 2007, 13.)

Voidaan kysyä, miksi käytetään nimenomaan käsitettä asennetutkimus, mikäli asenne ymmärretään valtavirran tutkimuksesta poikkeavalla tavalla ja asennetta tutkitaan laadullisesti. Asennekäsitys viittaa laadullisen asennetutkimuksen erityisluonteeseen

argumentaation tarkastelutapana. Toiseksi, laadullisessa asennetutkimuksessa asenne nähdään ilmiönä, jossa joku arvottaa jotakin. (Vesala & Rantanen 2007, 13 - 18.)

2.2. Luovuus suunnitteluprosessissa

Tutkimustulosten tulkinta on haastavaa, sillä tutkittavassa kohteessa on useita eri rakenteita; kielelliset, sosiaaliset, kulttuuriset, historialliset ja jopa taiteelliset ilmaisutavat vaikuttavat tutkimustulosten tulkintaan ja merkitykseen. Jotta tästä muodostuisi selkeä kokonaisuus, on tulkintaa seurattava ymmärtäminen ja realistinen ote - tutkijan on itse yhdistettävä eri osat yhteen ja pysyteltävä itse puolueettomana. Tutkimustuloksista muodostuu uusi kokonaisuus, merkitysyhteys, josta tulee tutkimuskohteen ydin. Näin ollen valmis tutkimustulos on autonomisen tutkimuskohteen ja tutkijan omien käsitysten summa. (Anttila 1997, 180 - 182)

Käsityöllinen tuotesuunnittelu on moniulotteista, aiheesta toiseen etenevää toimintaa. Suunnittelu kulkee “punaisena lankana” koko prosessin läpi, ja käsityöläisen taiteellinen erityisluonne asettaakin tuotesuunnittelulle erityisiä haasteita. Luovaa työprosessia voidaan hahmottaa alla olevan kuvion 1 mukaisesti. Tällöin työprosessissa korostuu ennen kaikkea tekijän ja asiakkaan välinen vuorovaikutus.

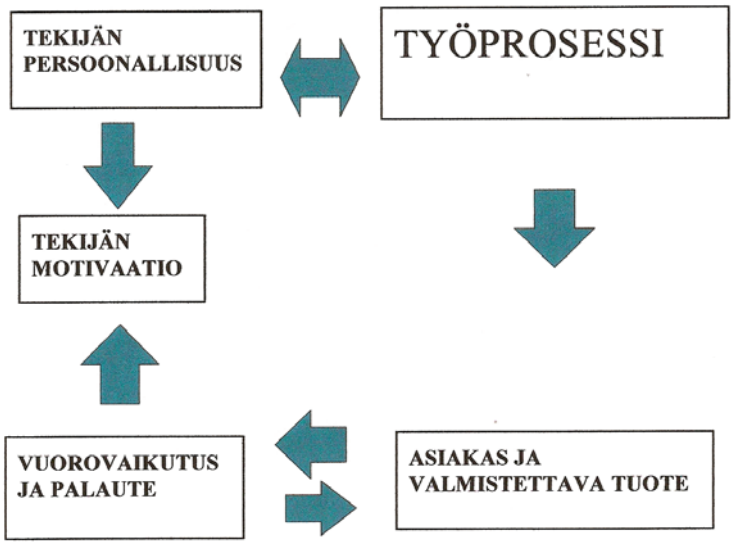

KUVIO 1. Luova työprosessi. Anttila 1997. Kuva muokattu.

3 . ROMANI NAISEN PUKU KANTAA HISTORIAA

Romanikulttuurin perinteet tunteva ompelija Ritva Miettinen kertoo haastattelussa, että naisen puku on tarkoin perinteiden säätelemä ja puvun ompeleminen vaatii perinteen tuntemusta, sillä muotilehtiä ei ole. Kuviossa 2 kuvataan pukuja 1980-luvulta. Malliltaan röijyt ovat pienikauluksellisia ja niiden alaosa eli alaroosu sekä eturoosut ovat hyvin korkeita. Samoin hameen koristeellinen yläkangas on jopa 20 - 30 senttimetriä korkea. Hihat ovat malliltaan lyhyemmät kuin nykyään ja alaspäin runsaasti levenevät. Hameen materiaalina on käytetty samettia kuten nykyäänkin ja esiliinat sekä valkoiset ja mustat röijykankaat ovat edelleenkin aina muodissa. (Kaleva 1990)

KUVIO 2. Romaninaisen muotia 20 vuotta sitten.

3.1 Kiertolaiskansa

Ymmärtääksemme mustalaisten kulttuuria ja taidetta on ensimmäiseksi yritettävä hahmottaa heimon asemaa 1000-luvun tienoilla Luoteis-Intiassa. On hyvin todennäköistä, että heimo kuului pääasiallisesti dom-kastiin. Tämä kasti oli monella tavalla kytkeytynyt taiteen tekemiseen. Dom-kastiin kuuluneet olivat ennen kaikkea muusikoita, laulajia,

tanssijoita, koruesineitten tekijöitä, seppiä, ennustajia ja hevosten kasvattajia. (Romaniasiain neuvottelukunta 2006, 32)

Mustalaiset joutuivat lähtemään alkuperäisiltä asuinsijoiltaan 1000-luvun molemmin puolin syistä, joita ei aivan varmuudella tiedetä. Syiksi on esitetty pohjoisesta tulleita mongolihyökkääjiä, nälänhätää ja kulkutautia. Mustalaiset vaelsivat kohti Eurooppaa omine kulttuureineen ja taiteineen. Kun heimo saapui 1300-luvulla Eurooppaan, heitä vastassa oli feodaalinen sääty-yhteiskunta ammattikuntajakoineen. Tämä rajasi tiukasti mitä mustalaiset saivat tehdä hankkiakseen toimeentulonsa. Valtaa käyttivät kuninkaat ja heidän vasallinsa, aateliset ja papisto. (Romaniasiainneuvottelukunta 2006, 32)

Mustalaiset joutuivat jo tuolloin muusta yhteiskunnasta erilleen. Maata he eivät saaneet omistaa, maanviljely oli heille tuntematonta. Heimon tavat olivat valtaväestölle outoja. Syrjinnän siemenet oli kylvetty. Mustalaiset jäivät virallisten säätyjen ulkopuolelle. Marginaalisuudesta tuli heidän asemansa, joka on jatkunut eriasteisena ja -muotoisena meidän päiviimme saakka. Toimeentulo oli vallitsevissa olosuhteissa kuitenkin hankittava. Tehtiin kauppaa käsitöillä, viihdytettiin, ennustettiin ja oltiin melkein aina kulkureina tien päällä vankkurein ja hevosin. (Romaniasiainneuvottelukunta 2006, 32 - 33)

Hajaantumisesta huolimatta Euroopan romaniväestöllä on monia yhteisiä piirteitä, jotka antavat aiheen puhua, jos ei ihan yhtenäisestä kansasta, niin ainakin samankaltaisuuksista eri ryhmien välillä. Yksi yhdistävistä tekijöistä on kiertolaisuus. Vasta toisen maailmansodan jälkeen romaniväestö on ollut pakotettu asettumaan aloilleen ja suurilta osin luopumaan kiertolaisuudesta. (Ollikainen 1995, 8 - 10.)

Romanit ovat Suomen suurin yksittäinen vähemmistöryhmä, joilla on oma kieli, tapaperinne, kulttuuri ja valtaväestöstä poikkeava historia. Romaneja maailmassa on noin 50 miljoonaa**,** joista viidesosa asuu Euroopassa. Suomessa romaneja on arviolta noin 10 000, mutta koska etnisten rekisterien pitäminen on Suomessa lailla kielletty, on heidän tarkan lukumääränsä arvioiminen vaikeaa. Vasta 1970-luvulla romaneja alettiin Suomessa hyväksyä kansalliseksi

vähemmistöksi; aikaisemmin tavoitteena oli heidän sulauttamisensa valtaväestöön, mikä sotii voimakkaasti romanien historiaa ja perinteitä vastaan. (Pohjois-Suomen Romanit 2008).

Vuosina 1978–80 mustalaisasiain neuvottelukunta keskittyi työssään romanien koulutus- ja varhaiskasvatuskysymyksiin. Samoin asunto-olojen kohentamiseksi säädetty erityislaki vaati paljon huomiota, kuten myös romanien syrjintäasiat sekä toimeentulo- ja työllisyyskysymykset. 1980-luvun alussa painopiste siirtyi hiljalleen kielen ja kulttuurin kysymyksiin sekä räätälöityyn ammatilliseen koulutukseen. (Romaniasiain neuvottelukunta 2006).

Romanien tavat ovat aina herättäneet valtaväestön keskuudessa hämmästystä ja ihmettelyä. Täytyy ymmärtää, että nimenomaan romanien tapakulttuuri vaihtelee melko suuresti eri maissa, koska he ovat jakautuneet eri heimoihin. Tavoistaan ja kulttuuristaan kansakunnat erottautuvat toisistaan. Heidän tapojensa tarkoitus on ollut tehdä elämästä selkeää niin, että tietää kuinka missäkin tilanteessa käyttäydytään romanien arvomaailman mukaisesti. (Romaniasiainneuvottelukunta. 2006).

3.2 Perinteiden merkitys

Romanikulttuuri on ihmissuhde- ja tapakulttuuria. Se rakentuu ensisijaisesti oman yhteisön, suvun ja perheen ympärille. Kulttuuri on tunteisiin pohjautuva järjestelmä ihmisten välisistä suhteista ja arvomaailmasta. Romanien asennoitumista elämään virittää voimakas tunne-elämä, jonka avulla siivilöidään ympärillä olevaa maailmaa. Romaniperheen ja -suvun keskuudessa vallitsee käsitys vanhempien kunnioittamisesta. Tämä onkin peruspilari romanikulttuurin säilymiselle. Vanhempien ihmisten kunnioittaminen ilmenee muun muassa säädyllisenä pukeutumisena. Etenkin romaninaisen perinteinen puku on selkeä ilmaisu identifioitumisesta sekä sitoutumisesta heimoon ja sen kulttuuriin. Romaniväestön keskeisimpiä vaatimuksia ovat tasa-arvo ja poikkeuksellisen

näkyvä ja rikas tapakulttuuri. Luopuminen kulttuurin tavoista merkitsee samaa kuin luopuminen romanihistorian peruspilareista, mutta toisaalta tapojen erilaisuus erottaa mustalaisväestön eri ryhmät toisistaan. (Suomen romanit 2004, 8)

Voimakas uskollisuus omalle kulttuurille luo sisäistä tasapainoa, ja tämä on varmasti ollut yksi vahvimpia voimavaroja tämän vähemmistökulttuurin historiassa.(Romaniasiain neuvottelukunta, 2006)

Ihmissuhteet ovat lämpimiä ja avoimia ja keskinäinen kunnioitus suurta. Arvomaailma ryhmien sisällä on hyvin samankaltainen ja luo yhteenkuuluvuutta. Mustalaiskulttuurissa korostuvat voimakkaasti tavat, rituaalit ja vanhat perinteet. Jos tarkastellaan mustalaiskulttuurin syvintä olemusta, huomataan, että erääksi kaikkein keskeisimmäksi mustalaiskulttuurin tunnusmerkiksi kohoavat tunteet, tunne-elämän voimakkuus ja rikkaus. Äärimmilleen tiivistäen voidaan sanoa: mustalaiskulttuuri on viime kädessä tunteisiin, moraalisesti oikeisiin tunteisiin, pohjautuva järjestelmä ihmisten välisistä suhteista ja arvomaailmasta. Siinä missä valtaväestön sisällä lähimmäisenrakkaus ja vastuu ulottuu vain hyvin pieneen perhepiiriin, romaniväestön keskuudessa vastuuta läheisen hyvinvoinnista tunnetaan huomattavasti laajemmin. (Romanokentos ta skola. 1 - 2).

Romanit pitävät sitkeästi kiinni omasta kulttuuristaan ennen kaikkea siksi, että kulttuuriset tavat ja perinteet ovat heille ainoa oikea tapa elää; tällä perinteikkäällä kulttuurilla olisikin varmasti paljon annettavaa valtaväestölle. (Mustalaisasiain neuvottelukunta. 2006.).

3.3 Kehonkieli ja naisellisuus

Romaninaisen puku eli hame tai pitkät vaatteet, kuten romaninaiset itse sanovat, on tärkeä romaniuden tai mustalaisuuden tunnus. Pukeutuminen romaaniasuun tuo naisen sukupuolena kulttuurinsa erontekijäksi ja kulttuurin kantajaksi. Nainen tavallaan

kategorisoituu myös kulttuurin ja kulttuuristen ristiriitojen ja merkitysten vastaanottajaksi ja samalla nainen sukupuolena tulee näkyväksi. (Markkanen 2003, 127 - 128.)

Kuviossa 3 esiintyy Satu Blomerus. Hän on kantanut romaniasua jo 29 vuotta. Ompelija Satu Blomerus on kuullut monta kertaa lapsen lausahduksen “Äiti katso, prinsessa”. Hän kertoo, että yhä nuoremmat tytöt, jopa 13-vuotiaat haluavat jo romanipuvun. Yleisimmin puvun saa täytettyään 17 - 18 vuotta..

Ulkomaalaiset ovat ihmetelleet mistä ihmeestä näyttävä puku on tullut juuri suomalaiseen katukuvaan. Historiallisesti Suomen romaninaiset ovat pukeutumistyyliltään itse asiassa hyvin lähellä valtaväestön naisia.

Sata vuotta sitten niin talonpoikaisnaiset kuin kiertävät romaninaisetkin pukeutuivat kaikki

suunnilleen samalla tavalla pitkään hameeseen, puseroon, esiliinaan ja huiviin. Itse virkatut pitsit olivat romaninaisille pitkään tapa hankkia elantoa. Koruissa on kulkenut mukana omaisuus, myös sukupolvelta toiselle. Aikoinaan ne kulkivat helposti mukana ja olivat arvonsa säilyttävää valuuttaa. Puku merkitsee aikuisuutta ja vastuuta, romaniyhteisön kulttuurin ja kunnioittamista ja noudattamista.

KUVIO 3. Satu Blomerus. Helsingin sanomat 1.10.2004

Suomi on ainoa maa Pohjois-Euroopassa, missä mustalaisnainen on säilyttänyt heimonsa kansallispuvun arkiasuna. Monessa maassa mustalaisnaisen vaatetus noudattaa valkolaiskuosia. Erona on vain kirkkaampien värien nauttima suosio, puvun suurempi koristeellisuus ja hameen pituus. Nykyinen puku samettihameineen ja kirkasvärisine silkki- ja brokadiröijyineen yleistyi vasta 1300-luvulla. (Toim. Aaltonen. 1986)

Sekä romaninaisen kehon kieli että vaatetus on hyvin selkeää ja tyylikästä. Länsimaisessa yhteiskunnassa pukeutuminen herättää runsaasti huomiota. Romaninaisten käyttämät materiaalit sametti, pitsi, silkki sekä korut ovat hyvin ylellisiä ja heille nämä kuvastavat rikkautta ja naiseutta. (Gerholm L. 1998, 65 - 66).

Siirtymäriitit tarkoittavat yksilön siirtymistä ryhmän sisällä uuden identiteetin piiriin. Romaninaiselle tällainen riitti on pukeutuminen - romanien mukaan nuori nainen on korkea-arvoinen mustalaispuku päälle puettuna, ja tämä puku saadaan yleensä 14 - 23 vuotiaana. On huomattavaa, etteivät kaikki romaninaiset käytä perinteistä asua. Romaninainen päättää itse, haluaako käyttää perinteistä asua, joskin asun käytöstä kieltäytyminen saattaa aiheuttaa yhteisössä mielipahaa. Puvun päälle laittaminen viestittää, että tytär on valmis lähtemään miehen mukaan. Nuorten ei tulisi koskaan käyttää korkokenkiä ennen kuin he ovat saaneet ensimmäisen mustalaispukunsa ja siihen kuuluvan hameen - hame ja kengät ikään kuin kuuluvat yhteen. Minihameita paheksutaan romaniväestössä yleisesti, joskin nuoret tytöt saattavat käyttää hieman mustalaisasun hametta lyhyempiä ja kapeampia hameita ennen virallista siirtymäriittiä. (Markkanen 2003, 127-140.)

Naisten pukeutuminen ei saa koskaan viitata likaiseen tai raskaaseen ruumiilliseen työhön. Asut eivät myöskään saa olla seksuaalisesti vihjailevia. Tuomalla esille kehoaan tällä tavalla romaninaiset myös osoittavat suhteensa toisiin romaneihin. Omaa kultturellista identiteettiä korostetaan pukeutumisen kautta. Tämä voi osaltaan johtua romaneiden asemasta vähemmistökulttuurina ja tästä kumpuaa tarve korostaa kulttuurillista rikkautta, identiteettiä ja erilaisuutta. Romaninaisten pukeutumisen voidaan nähdä myös arvostelevan

länsimaista pukeutumistyyliä. He haluavat korostaa olevansa arvokkaita ja arvostavansa kehoaan ja naisellisuuttaan arvokkaalla tavalla. Tämä voidaan nähdä myös hyökkäyksenä länsimaista naisia provosoivaa asennoitumista vastaan. (Gerholm L. 1998, 24 - 38.)

Nykyinen asu samettihameineen ja silkki- tai brokardiröijyineen yleistyi vasta 1920-1930 luvuilla ja on siis kokonaisuudessaan peräisin viime vuosisadalta. Vasta 1960-luvulta lähtien romaninaisen asu on muotoutunut suunnilleen sellaiseksi kuin se nykyäänkin on. 1900-luvun alussa romaninaisen pukeutuminen ei ole eronnut paljonkaan maalaisnaisen puvusta muutoin kuin shaalin käytön ja värien suhteen. (Markkanen 2003, 128.) Kuviossa 4 asut ovat hyvin esillä.:shaalit, huivit, röijyjen leveät pitsilliset alaroosut ja esiliinat.

KUVIO 4. Naisten asuja

3.4 Romanikulttuuri

Romanikulttuuri on ihmissuhde- ja tapakulttuuria. Se rakentuu ensisijaisesti oman yhteisön, suvun ja perheen ympärille. Kulttuuri on tunteisiin pohjautuva järjestelmä ihmisten välisistä suhteista ja arvomaailmasta. Romanien asennoitumisesta elämään värittää voimakas tunne-elämä, jonka avulla siivilöidään ympärillä olevaa maailmaa. Romaniperheen ja -suvun keskuudessa vallitsee käsitys vanhempien kunnioittamisesta. Tämä onkin peruspilari romanikulttuurin säilymiselle. Vanhempien ihmisten kunnioittaminen ilmenee muun muassa säädyllisessä pukeutumisessa. Etenkin romaninaisen perinteinen puku on ilmaisu identifioitumisesta sekä sitoutumisesta heimoon ja sen kulttuuriin. Aikuistuminen merkitseekin tapakulttuurin noudattamista puhtaus- ja muine sääntöineen (Romerna i Finland, Finitiko romaseele. 2004, 8)

Oulussa 8.11.2006 järjestetty Romano Rom -näyttely vei vierailijat romaniväestön historian kautta heidän asemaansa tämän päivän Euroopassa. Useammasta eri näyttelystä koostuva kokonaisuus oli monipuolinen ja näyttävä; Hilkka Lumbergin, Vivian Lumbergin ja Päivi Helin -Raskin pukunäyttelyissä esiteltiin uusinta designia. Upeat kankaat ja taidokas käsityö ovat heidän tavaramerkkinsä. Kuviossa 5 olevat valokuvat ja taidokkaat käsityöt valottivat romanikulttuurin maailmaa ja loivat katsauksen menneeseen aikaan.

KUVIO 5. Näytteitä uusimmista designtuotteista. Oulu.2007.

Omana osanaan oli Suomalaisen Kirjallisuuden seuran näyttely Gelem, gelem (2006). Esillä oli mm. romaninaisten asuja eri aikakausilta, ja yleisön kiinnostus romaninaisten pukeutumiskulttuuria ja eritoten sen näyttävyyttä kohtaan oli suurta. Projektityöntekijä Lindberg selitti, miten nykypäivän Suomessa romaniväestön sisällä on tapahtunut kulttuurisia muutoksia, jotka johtuvat pakosta sopeutua suomalaiseen yhteiskuntaan. Tästä huolimatta kulttuuriperinteet ovat edelleen vahvoja, ja huolimatta jatkuvasta muutoksesta myös vahvat perusarvot ovat pysyneet samoina.

4. ROMANINAISEN PUKEUTUMINEN

Romaninaisen pukeutumisessa korostuvat sekä naisellisuuden korostaminen että perinteiden kunnioitus. Vuosikymmenten aikana tapahtuneet pienet ja huomaamattomat muutokset romanikulttuurissa ovat saaneet aikaan komeudessaan ainutlaatuisen mustalaispuvun puvun, jota romaninaiset ylpeydellä kantavat. (Komulainen 1991)

4.1. Mustalaispuku

Kansallispuvulla tarkoitetaan tässä työssä perinteiden säätelemää, kulttuuria heijastavaa asukokonaisuutta. Myös romanien kansallispuku on perinteiden tarkoin säätelemä; ompelija Ritva Miettinen kertoo, että asun ompelu vaatii aina perinteiden ja tapakulttuurin tuntemusta, sillä muotilehtiä ei ole. Perusmalli on aina sama ja vaihtelua saadaan erilaisilla kankailla ja pitseillä. Helmet ja paljetit ovat usein jo valmiina kankaassa. Tärkein osa pukeutumista on hame, johon tarvitaan 27 metriä kangasta. Hyvälaatuinen puuvillasametti on päällimmäisenä kulutusta kestävä kangas vuorina. Väliin tarvitaan sähköisyyttä vähentävä villakangas. Päällyshameen alla on vielä täyspitkä alushame. Hame peittää aina nilkat (Kaleva 1990).

Mustalaisnaisen pukua eivät suinkaan säätele koristeelliset tekijät ja ulkonaisen kauneuden näyttäminen, vaan puvun tehtävä on peittää naisen vartalo, käsivarret ja jalat. Pusero ei saa olla läpinäkyvä, eikä puku perinteen mukaan saa olla tiukasti vartalon ympärillä, vaan sen on oltava väljä ja kangasta käytetään siksi runsaasti. Tärkeä osa hametta on noin 20 sentin koristenauha, joka voi muodostua paljetti- ja helmikankaasta tai kirjotusta kankaasta. Hamekangas ei saa koskaan viistota yläosasta, vaan kaikki kangas rypytetään hameenkauluksen alapuolelle. Työvaihe on hankala ja siihen tarvitaan parsinneuloja, pihtejä ja käsivoimaa. (Kaleva 1990)

Hameen vyötärön on oltava napakka, jotta raskas hame pysyy kohdallaan. Romaninainen ei koskaan näyttele itseään, mutta käsityksen vartalosta saa katsomalla valmiiden hameiden vyötäröiden mittaa. Useimmat ovat kovin kapeita, 60-senttinen ei ole harvinaisuus. Juuri raskaan kansallispuvun avulla romaninainen säilyttää ylvään ryhdin ja hoikan uuman. (Kaleva 1990.)

Asun yläosa koostuu kesäisin röijystä. Hihat ovat leveät ja aina pitkät, sillä aikuinen nainen ei näytä käsivarsiaan. V-muotoista kaula-aukkoa reunustaa leveähkö, pitsitetty kaulus. Pitsiä on myös helmassa sekä edustan rimpsuissa. Kesäröijyt ovat usein läpinäkyvää kangasta, talvisin voi

päällysröijy olla samettia tai plyysiä. Myös turkit ja nahkatakit ovat suosiossa. Romaninainen luopuu korkeakorkoisista kengistään vain pakottavan sairauden tai vanhuuden vuoksi. Arkisin asuun kuuluu myös 7 - 10 metriä leveä esiliina, joka voi olla täynnä pitsiä ja brodyyriä. (Kaleva 1990).

Pietarsaaren museossa on Suomen kattavin kokoelma naisten romaniasuista eri aikakausilta.

Tutustuin näyttelyyn ja valokuvasin niin puvut kuin taidokkaat pitsikäsityötkin. Näytteitä puvuista kuviossa 6.

Kuvio 4. Tekstiilikonservaattori Ann-Marie Knif-Sandelin esittelee 1700-luvun ruudullista romaninaisen pukua. Pietarsaaren museon näyttely. (Pietarsaaren sanomat 21.6.2006, 5)

KUVIO 6. Tekstiilikonservaattori Ann-Marie Knif- Sandelin esittelee 1700-luvun ruudullista romaninaisen pukua. Pietarsaaren museon näyttely. (Pietarsaaren Sanomat 21.6.2006, 5)

Vaikka muoti ei määrääkään asua, se näkyy sentään kankaissa. Ne ovat useimmiten ranskalaisia, intialaisia tai kotoisin Lähi-idän maista, joissa taidetaan ornamentiikan ja helmikirjonnan käyttö. Kymmenkunta vuotta sitten suosiossa olivat Intian kankaat, viisi vuotta sitten tulivat lähes kaikki kankaat Ranskasta ja nyt näyttää olevan suosiossa arabialainen kangastyyli.

Haluttuja olivat myös japanilaiset silkit. (Kaleva 1990). Kuviossa 7 on esillä olevissa asuissa kyseisiä kankaita.

KUVIO 7. Romaninaisten pukuja 1800-luvulta. Pietarsaaren museo 2006.

Mustalaispuku on eri aikojen kuluessa muuttunut muiden väestöryhmien kansallispuvuista mm. värien ja asusteiden käytössä. 1700- ja 1800-luvuilla hamekangas oli yleisesti raidallista tai ruudullista, ja käytössä olivat myös täplikkäällä fammulangalla värjätyt hameet. Pietarsaaressa 2007 järjestetystä Au Dikkes! -romaninäyttelyssä esiteltiin vanhan mallin mukainen puna-musta-keltaruutuinen hame sekä vanhanmallinen päällysröijy, joiden mallit eivät enää ole käytössä.

Ikat- eli fammuvärjäyksessä langat värjätään kuviollisiksi ennen kutomista: lankavyyhdistä sidotaan ne osat, jotka eivät saa värjäytyä. Sama lankakerä voidaan sitoa ja värjätä niin monta kertaa kuin kuviot sitä vaativat. Kuvio rakentuu kudottaessa. Vyyhdin mitan on täsmättävä kankaan leveyden kanssa. Tämä kankaan kuviointitapa on erittäin vaativa sitojalle, värjärille ja kutojalle. (Kansallispukuneuvosto 2008)

4.2 Mustalaispuvun käyttö

1800-luvulta lähtien alettiin hameita tehdä tummasta kankaasta, jonka helmaan ommeltiin kaksi- tai kolme 5 - 10 sentin samettinauhaa. Tässä seurattiin mainitun ajankohdan naisten muotia, jonka mukaan puku piti koristella nauhoin ja poimutelmin. 1900-luvun alkupuolella muistutti romaninaisen vaateparsi erityisesti karjalaisen kansannaisen pukua, ja tämä johtui siitä, että valtaosa romaneista asui tuolloin Viipurin läänissä. **(**Pietarsaaren museo 2006)

Vuosisadan vaihteessa romaninaiset pukeutuivat lähes samanlaiseen pitkään hameeseen ja puseroon kuin valtaväen naiset. Vaatteet olivat itse tehtyjä ja aika tavallisia. Kankaat olivat helposti ommeltavia luonnonmateriaaleja, kuten puuvilla, pellava ja villa. (Komulainen 2001)

Vähitellen sametin osuus lisääntyi niin, että 1930-luvulla nauhat yhdistyivät ja samettinen yläosa ylettyi jo polven korkeudelle ja 1950-luvulla jo lantiolle saakka. Röijyn alla pidettiin paitaa, joka oli varustettu leveällä käsin virkatulla pitsillä, joka taivutettiin kauluksen päälle. Esiliina oli usein ruutu- tai kukkakangasta**.** Asuun kuului vielä villashaali, jolla kannettiin myös pikkulasta. (Miettinen 2007)

Puvun yläosan kankaat valitaan nykyään koristeellisista malleista. Muotiin tulivat silkkipaljettikankaat, voilee ja kristallinauhat. Myös röijyn kuosi on muuttunut aiemmasta, perusperiaatteena pidetään kuitenkin, että väljyys säilyy. (Pietarsaaren museo 2006)

Asun käyttöön vaikuttavat myös valtaväestöön sulautuminen - esimerkiksi monet harrastukset ovat vaikeita tai mahdottomia perinneasu päällä. Monet romaninaiset kertovat myös, että asu - erityisesti hame - saisi olla hieman käytännöllisempi ja kevyempi. Lisäksi on yleistä, että asua

käytetään silloin, kun ollaan tekemisissä muiden romanien kanssa, kun taas esimerkiksi Suomessa “valkolaisten” kanssa seurustellessa pukeudutaan valtaväestön trendien mukaisesti. (Markkanen 2003)

Kunnioitus naisellisuutta kohtaan näkyy myös siinä, että vaikka romaninainen ei käyttäisikään kansallispukuaan, on liian provosoiva ja seksuaalinen pukeutuminen, esimerkiksi julkinen esiintyminen bikineissä, sopimatonta. Vähäpukeisuus ja esimerkiksi osallistuminen kauneuskilpailuihin ovat pannassa. Hiukset ovat romaninaisilla yleensä pitkät ja letitetyt. Kauneudenhoito ja voimakas meikki koetaan turhamaisiksi, joskin puhtaudesta ja ihonhoidosta huolehditaan muutoin erittäin tarkasti. (Markkanen 2003)

Vuosikymmenien aikana nämä pienet ja pikkuhiljaa tapahtuneet muutokset ovat saaneet aikaan tämän nykyisen komean mustalaisnaisen puvun, joka komeudessaan on ainutlaatuinen Euroopan mustalaisnaisten keskuudessa. Uusia pukuja hankitaan yleensä juhlapyhien aikaan, juhannukseksi, pääsiäiseksi, jouluksi ja hautajaisiin (Komulainen 1991, 4)

4.3 Asukokonaisuuden osat

Opinnäytetyön käytännön osuudeksi valmistin romaninaisen asukokonaisuuden, johon kuuluvat hame, tyyny, röijy, esiliina, nahkatakki minkkikauluksella , neulosturkki ja minkkisomisteinen villatakki.

4.3.1. Hame

Hame on mustalaisnaisen asun tärkein ja kallein osa. Hameen istuvuus määrää koko puvun ryhdin - ja hame kyllä määrää kantajankin ryhdin. Se on niin painava, että se vetää itsestään selän suoraan ja kaulan kauniiseen ojennukseen. Käyntiin tulee sitä keinahtavaa, itsetietoista varmuutta. (Miettinen 2007)

Hame voi painaa 7 - 10 kiloa. Hame voi olla leveydeltään joko 7,5 tai 9 metriä. On huomattavaa, että Suomessa jokainen romaninainen suunnittelee itse oman pukunsa asusteet ja koristeet, jonka ansiosta jokainen puku on ainutlaatuinen mestariteos ja esittää sekä rikasta kulttuuriperintöä että käyttäjänsä omaa persoonaa. Tärkeä osa hametta on vyötärönauhan alapuolinen 9 - 12 sentin korkuinen koristenauha, joka voi olla paljetista, tai muusta kimaltelevasta kirjotusta kankaasta. (Miettinen 2007).

Tämän päivän muotia hameen yläosan paljettikankaina hopea, kupari, savu, teräs ja musta. Kuviossa 8 on malleja erilaisista hameista.

Samettisidokset ovat nukkapintaisia kankaita, joissa nukan muodostavat kankaan ulospistävät perussidokseen kiinnitetyt langanpäät.(Markkula 1999)

KUVIO 8. Hameita

4.3.2 Tyyny

Hameen kauluksen alla käytetään topattua tyynyä. Sen tehtävä on auttaa puvun kauniisti laskeutumista, keventää hameen painoa vyötäröllä sekä peittää mahdollinen raskaus. (Miettinen 2007). Kuviossa 9 on malli puuvillakankaisesta tyynystä, joka on täytetty vanulla.

KUVIO 9. Tyyny

4.3.3 Alusasut

Päällyshameen alla on täyspitkä puuvillainen alushame. Se on usein kolmekerroksinen. Jokaisesta kerroksesta käytetään nimitystä roosu. Jokaisessa kerroksessa on kaksi kertaa enemmän kangasta kuin edellisessä. Alushame koristellaan pitsein, rusetein ja kukkasin. Alushame on yleensä valkoinen, beige, musta tai sininen. Alushameen väri valitaan kulloinkin päälle puetun röijyn mukaan. (Miettinen 2007). Kuviossa 10 on kuvattu perinteinen puuvillainen alushame.

KUVIO 10.Alushame

KUVIO 11. Trikooalushame

Alushameen materiaali kuviossa 10 on puuvillaa. Kuvion 11. alushame on sileää neulosta eli singleneulosta. Tämä neulos valmistetaan niin, että oikealla puolella on oikeita silmukoita ja nurjalla nurjia. Se on yksinkertainen ja kevyt neulos. Se valmistetaan muotoon neulottuna sekä metritavarana. (Alatalo 2002)

Nykyään yhä useammat romaninaiset haluavat alusasun olevan pitseillä koristellun trikoopaidan ja alushameen. Alusasu valitaan aina röijyn värin mukaan. Kuviossa 11 on tämän hetkenmuodikkain alussetti turkoosin värisestä trikoosta. Koristeena on käytetty hopeapitsiä

4.3.4 Esiliina ja shaali

Esiliinoja on kolmea eri tyyppiä, jotka eroavat toisistaan pituuden ja koristelun mukaan. Esiliinan koristeluun käytetään poimuja, pitsiä, röyhelöä, brodyyreita ja kukkia. Esiliinan valmistukseen käytetään kahta 7 - 10 metriä leveää kangasta, jotka rypytetään kuminauhoilla ja koristeellaan asiakkaan toiveiden mukaan. (Komulainen 1991). Nykyään esiliina on leveydeltään noin neljä metriä. Esiliinaa käytetään kotona suojaamaan hametta. Pari, jossa röijy ja esiliina ovat samaa kangasta, on juhlakäyttöön tarkoitettu. Kuviossa 12 on esimerkkejä esiliinoista.

Päällysvaatteena romaninaiset käyttävät usein shaalia, joka on yleensä ruudullinen. Shaalin materiaalina on villa, ja se käärittiin röijyn ympärille niin, että päät menevät edestä ristiin ja jossa myös kannettiin pikkulasta Nykypäivänä shaali on usein korvattu villatakilla, joka on väriltään

useimmiten musta, vihreä tai punainen. Nahkatakit ja -asusteet ovat 1950-luvulta lähtien korvanneet niin sanotun pompan (kaksirivisen villakangastakin) ja pitkän talvitakin. (Pietarsaaren museon näyttely 2006)

KUVIO 12. Esiliina

4.3.5 Röijy

Asun yläosa koostuu kesäisin puserosta, jota sanotaan röijyksi. Aikaisemmin röijy tehtiin vahvemmasta kankaasta ja siinä käytettiin jonkin verran itse virkattua pitsiä. Röijyn alla pidettiin paitaa, joka oli varustettu leveällä käsin virkatulla pitsillä, joka taivutettiin kauluksen päälle (Kaleva 2007). Kuviossa 13 on näytteitä tämänhetkisistä muotiröijyistä. Ensimmäisen röijyn materiaalina on rypyläpintainen satiini ja siihen silitetään irralliset kukkakuviot. Juuri tällainen röijy on tarpeeksi juhlava juhlatilaisuuksiin. Röijy on nykyään kevyt. Kankaina on silkkiä, palettia tai hilekangasta ja röijyyn menee kangasta noin kolme metriä. Kangas saa olla minkä värinen tahansa. Röijy on koristeellisin osa asukokonaisuutta. Röijykankaat tuodaan ulkomailta

ja niistä löytyy pitsiä, kimallusta ja näyttävyyttä. Röijy teetetään ammattilaisella ompelijalla. Röijyn hinta riippuu materiaalista ja koristeellisuudesta.

KUVIO 13. Tämän päivän röijymalleja.

Tämän hetken suosituimmat kankaat ovat kotoisin arabimaista; niissä on runsaasti koristeita, joita romaninaisilla ei koskaan voi olla liikaa. (Kaleva 2007.) Kevään 2009 suosikkivärejä olivat turkoosi, kulta ja viininpunainen..Vuorela lainaa Hellqvistin vuodelta 1957 määritelmää röijyä kuvaamalla sitä lyhyeksi villakankaasta kudotuksi, edestä napitettavaksi naisten tai miesten takiksi. Kansantieteessä tämä käytöstä jäänyt termi tarkoittaa kankaasta valmistettua lyhyttä, hihallista naisten tai miesten pikkutakkia,

toisinaan pitempääkin. Kulttuurihistoriallisesti röijyn vaiheita on voitu seurata aina 1300-luvulle saakka, jolloin se oli haarniskan alla pidettävä lyhyt asetakki myöhäisemmältä ranskalaisperäiseltä nimeltään jakku. Pohjoismaissa ruvettiin Erik XIV:n aikaan pitämään röijyä juhlapukuna, mutta sen käytössä kulunut nimitys siirtyi merkitsemään arkipukimia. (Vuorela 1957, 556)

Pukuhistoriallisesti pohjoismaisen röijyn lähtökohtana on vähintään keskiaikainen sekä miesten että naisten käyttämä pitkä hame, joka muodin vaikutuksesta viimeistään 1500-luvun alkupuolella lyheni, tuli vartalonmyötäiseksi ja liepeelliseksi. 1700-luvun kuluessa röijy omaksui muotipuvun kuosien leikkauksen ja selkäsauman, röijyssä lanteille ulottuvat liepeet, jotka siitä

hävisivät vasta 1700-luvun lopulla. Näin röijystä tuli Pohjoismaille ominainen vaatekappale, jolla ei ole vastinetta muualla. Tämän määritelmän Vuorela on koonnut käyttäen Svensonin 1941 ja Nylenin 1941 määritelmiä röijystä. (Vuorela 1975, 556 - 557)

Umpinaisempi ja väljempi röijy muuttui kiinteämmäksi ja kaula-aukoltaan avonaisemmaksi. Kaula-aukkoon lisättiin myös kaulus ja pitsikoristeet. Röijyn alla pidettävä mustalaispaita alkoi poistua 1970-luvulla käytöstä, koska nuoremmat hankkivat kaupasta teollisesti valmistettuja aluspaitoja tai laamapaitoja. Takin asemasta käytetty shaali alkoi käydä yhä harvinaisemmaksi etenkin nuorten keskuudessa. Varallisuudenkin kasvu vaikutti siihen, että alettiin valmistuttaa itse. kudotun shaalin tilalle neuletakkeja ja päällysröijyjä. Nykyään käytetään röijyn päällä joko päällysröijyä, neuletakkia, nahkatakkeja ja jopa turkkia (Komulainen 1991, 3.)

Väreillä on suuri merkitys. Juhlissa käytetään yleensä valkoista röijyä, virkatut kaulukset ovat jääneet pois. Nykyisin on käytetään vaatepareja, esimerkiksi niin, että esiliina ja röijy ovat samanlaiset. (Kaleva 2007)

4.3.6 Nahkatakki

Nahkatakki on valmistettu poron nahasta ja somistettu minkkikauluksella. Useimmiten takit valmistetaan lampaan nahasta ja somisteina kauluksessa, vyötäröllä ja olkapäillä on lettipunonta. Yhteen takkiin kuluu neljä vuotaa. Kuviossa 14 on poron nahasta valmistettu romaninaisen takki.

KUVIO 14. Nahkatakki

4.3.7 Villatakki

Villatakkiin käytin merseroitua puuvillalankaa. Menekki oli yksi kilo. Villatakin somistelin spiraalimaisilla minkkikaitaleilla. Ompelin minkkinauhat käsin kaulukseen, helmaan ja ranteisiin. Kuviossa 15 on kuvattuna valmis villatakki..

KUVIO 15. Villatakki

Merserointi tarkoittaa sitä, että puuvilla kulkee merserointikoneessa 10 - 15 asteessa noin 25 prosenttisen lipeäliuoksen läpi jännitetyssä tilassa, jolloin kuidut turpoavat. Tämä aiheuttaa kuitujen ja myös kiillon lisääntymisen , kankaan tunnun pehmenemisen ja helpomman värjäytymisen ja mm. siliävyyden paranemisen. Myös langalle voidaan tehdä merserointi. (Markula 1999, 237)

4.3.8. Neulosturkki

Neulosturkki on valmistettu samalla kaavalla kuin nahkatakitkin, mutta nyt turkiskoneella konettamalla. Kuviossa 16 näkyy kuinka neuloksesta tulee näyttävän näköinen kevyt turkki. Koska kyseessä on neulos, asu vaati vanun miehustan ja vuorin väliin ollakseen myös lämmin. Neulos on nukkapintainen kangas, jonka nukka on muodostunut pohjakankaalla olevaan sideainekerrokseen sähköisen kentän avulla kohtisuoraan lyhyistä kuiduista. (Markula 1999, 174)

KUVIO 16. Neulosturkki

4.3.9. Korut ja jalkineet

Korvakorut, sormukset ja käädyt ovat yleisiä romaninaisten koruja. Suomen romaniväestön eri ryhmien välillä on selkeitä eroja myös korujen malleissa ja käyttötavoissa. Myös varallisuuden lisääntyminen on kasvattanut koruvalikoimaa. Korvakorujen perusmalleja ovat puikkomalli, kehärengas, kyynelmalli ja niin sanottu makkararengas. Kaulakäätyjen materiaalina on perinteisesti ollut hopea ja sormusten tavallisin kivi on musta onyx. Useilla mustalaissuvuilla on perinnekoruja, jotka kulkevat äidiltä tyttärelle ja isältä pojalle. Useat korut annetaan lapsille jo ennen vanhempien kuolemaa - tapana on, ettei vainajilta saatuja koruja pueta ylle, vaan että ne säilytetään muistoesineinä. (toim. Nazarenko 1986). Kuvioissa 17 ja 18 on esillä kyseisiä koruja ja jalkineita.

KUVIO 17. Romaninaisten koruja

KUVIO 18. Romaninaiseten käyttämiä kenkiä.

Aikaisemmin romaniväestön suosimat matalakorkoiset jalkineet ovat vaihtuneet nykypäivänä korkeisiin korkoihin. Romaninaiselle korkeakorkoiset kengät ovat tärkeä osa asukokonaisuutta ja ryhdikästä olemusta. Ne myös tuovat upean asun paremmin esiin. (Komulainen 1991)

5. ASUKOKONAISUUDEN VALMISTUSPROSESSI

5.1. Anttilan malli

Pirkko Anttila on kuvannut käsityönä valmistettavien tekstilituotteiden suunnittelun ja valmistuksen prosessia. Suunnittelu- ja valmistusprosessia voidaan analysoida kokonaisuudessaan, kun tiedetään, mitä tarvitaan. Onnistuneessa suunnittelussa on löydetty tasapaino tuotteen eri käyttötarpeiden välillä (Anttila 1997). Opinnäytetyön käytännön osuudessa valmistettuihin asuihin työstettiin jatkuvasti niin sanottua Anttilan mallia. Joidenkin töiden osalta tarvittiin sovituksia ja siten syntyi koko ajan hyvää palautteen saamista ja vuorovaikutusta romaninaisten kesken, eli koko ajan työskentelin Anttilan valmistusprosessin mukaan, joka esitetään kuviossa 19.

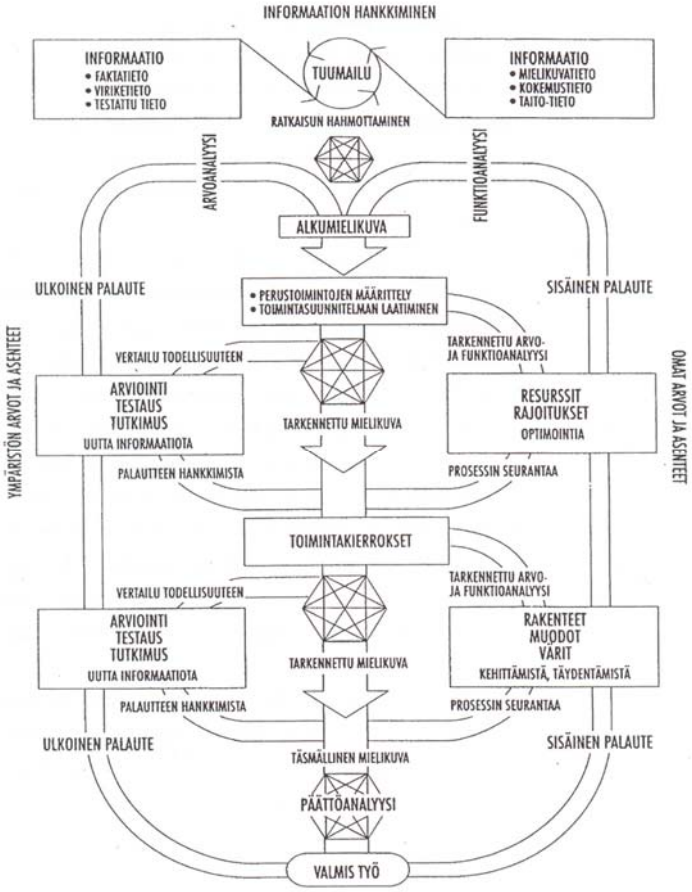

KUVIO 19. Käsityötuotteen suunnittelu- ja valmistusprosessin teoreettinen malli. (Anttila 1996, 111)

6. POHDINTA

Opinnäytetyön viitekehys oli varsin laaja ja tuotteita haluttiin tuoda esille korostaen sekä malleja että materiaaleja. Siten varsinkin työharjoittelun aikana syntyneiden asujen valmistus kesti kauan. Koska opinnäytetyössä haluttiin esitellä useita romaninaisen asuja, työ vaati myös aikaa.

Oma mielenkiintoni, aikaisempi käsityöalan koulutus sekä yritystoiminnasta saamani käytännön kokemus vaikuttivat aiheen valintaan. Siten laadullinen tutkimusmenetelmä tuntui varsin laajan viitekehyksen myötä juuri oikealta minulle.

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin saatiin arvokkaita vastauksia opinnäytetyössä käytetyn kvalitatiivisen tutkimuksen sekä ammattiopettajilta että työharjoittelujen aikana saadusta opeista sekä runsaista kirjallisuuslähteistä. Pietarsaarelaiset romaninaiset ovat antaneet myös paljon tietoa romanikulttuurista, asusteiden ja materiaalien muuttumisesta. Juuri heidän kauttaan tulee jatkuvasti uutta tietoa muotivirtauksista.

Opinnäytetyön tavoitteena oli myös panostaa käytännön osuuteen mahdollisimman monipuolisesti, sillä uskoin saamani palautteen jälkeen saavani myös romaninaisasiakkaita.

Tämän tavoitteen olen jo saavuttanut tehdessäni opinnäytetyötä.

Opinnäytetyön asusteiden valmistuksessa käytettiin monia eri ompelutekniikoita. Olen kiitollinen, että sain palautetta kulloinkin parhaiten käyttöön soveltuvasta tekniikasta.

Professori Pirkko Anttila on tehnyt mittavan uran kädentaitojen saamiseksi yhdeksi taiteen lajeiksi. Hänen opeistaan tuotesuunnittelussa piti miettiä millaiseksi kukin valmistuva opiskelija itsensä tuntee. Tunnistin kategorioista olevani käsityöllinen, monien eri materiaalien taitava työstäjä ja myös tuotesuunnittelija.

LÄHTEET

Aaltonen, K. Laurinolli, L. Lyytikäinen & Nazarenko toim. 1986. Kultaiset korvarenkaat .Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset. Porvoo

Alatalo, J. 2002. Luentomoniste.

Anttila, P.1996. Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Taito-, taide- ja muotoilualojen tutkimuksen työvälineet. Gummerus Kirjapaino Oy. Helsinki.

Anttila, P.1992. Käsityön ja muotoilun teoreettiset perusteet. WSOY.n graafiset laitokset. Porvoo.

Flink, R. 2008. Työharjoittelu, nahkatyöt.

Friman-Korpela Sarita & Mäki Anne-Mari. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:5)

Gerholm, L. 1998. Kulturella perspektiv på kroppens, itimitetens och sexualitetens transformationer. Elanders Gotab. Stockholm.

Häti-Korkeila & Kähkönen H..1985. Tuotesuunnittelun perusteita. WSOY.n graafiset laitokset. Porvoo.

Kansallispukuneuvosto.www-dokumentti.
Saatavissa:http://www.kansallispukuneuvosto.fi Päivitetty 2008. Luettu 4.4.2009.

Knif-Sandelin, A. 2008. Keskustelu materiaaleista. Pietarsaaren museo.

Komulainen, A. 1991, Romaninaisen asun valmistus. Kainuun ammattioppilaitos. VAVT 3- luokka. Lopputyö.

Makasiini Galleria.. 2006. YK:n väestörahasto UNFPA:n tuottama kiertonäyttely.

Markkanen, A. 2003. Luonnollisesti. Etografinen tutkimus romaninaisen elämänkulusta.. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja n:o 33, Joensuun yliopisto.

Markula, R. 1999. Tekstiilitieto. WSOY. Porvoo.

Sanomalehtiteksti: Me kuluttajat. Elokuu 1983 nro 8.

Ollikainen, M. 1995. Vankkurikansan perilliset Romanit, Euroopan unohdettu vähemmistö. Yliopistopaino. Helsinki.

Oulun kirjasto. 2008. Romanivaatteiden näyttely.Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.ovet/auki.fi Päivitetty 8.2.2008. Luettu 5.12.2007.

Pietarsaaren museo. 2006. Au Dikkes !- näyttely.

Pietarsaaren Sanomat. 21.6.2006. Knif-Sandelin, A. Haastattelu.

Pohjois-Suomen romanit. 2007. Www-dokumentti. Luettu 12.5.2007.

Romani. 2007.Www-dokumentti. Organisaatio ja toiminta. Saatavissa: http://www.romani.fi. Luettu12.5. 2007.

Romanipolitiikan strategiat, Sosiaali- ja terveysministeriö.1999:9. Oy Edita Ab. Helsinki.2000.

Romerna i Finland, Finitiko romaseele. 2004.

Romanokentos ta skola - mustalaiskultuuri. Ihmissuhde- ja tapakulttuuri. Pietarsaaren museon

lehtiartikkeli.

Romanomissio. Tietoa romaneista.2007. Saatavissa: http://romanomissio.fi. Luettu 30.5.2007.

Sahlström Anna-Liisa. 1980. Helis folk. En berettelse om det romska folket i Finland. Dipro-offset. Vasa.

Sanomalehtiteksti: Samettinen nainen. Helsingin Sanomat. 1.10.2004.

Sanomalehtiteksti: Perinteet tunteva Ritva ompelee mustalaisnaisten ihanat puvut. Kaleva. 1.5.1990.

Sanomalehtiteksti: Mustalaisnaisen asu - uhmakas vastalause. Me kuluttajat. 1.5.1983 nro 8.

Sosiaali- ja terveysministeriö.2000. Romanipolitiikan strategiat. Selvityksiä 1999:9 fin. Helsinki. 2000 :Oy Edita Ab. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö.2004:2 Suomen romanit. Esitteitä.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2006:5. Romanit toimijoina yhteiskunnassa. Ronk 1956 - 2006 Romaniasiain neuvottelukunta 50 vuotta -juhlajulkaisu. Saarijärvi. 2006.

Social- och hälsovårdsministeriets broschyrer n:o 2. Romena i Finland, Finitiko romaseele. 2004.

Suomalaisen Kirjallisuuden seura. 2006. Näyttely Gelem, gelem. Saatavissa: http//www.merikoski.fi/ovet/auki.fi

Tuomi, J. Sarajärvi, A. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, Jyväskylä.Gummerus Kirjapaino Oy

Vesala, M. & Rantanen, T. toim. 2007. Argumentaatio ja tulkinta., Yliopistopaino. Helsinki.

Vuorela, T. 1975. Suomalainen kansankulttuuri, Porvoo 1957, Werner Söderström Osakeyhtiö.

Väyrynen. K..1989. Sata vuotta kansallispukumallien historiaa. Kansalais- ja työväenopistojen liitto ry. Anson, Myllykoski.

Www-dokumentti. 2008. Saatavissa: www.mansetori.fi, Luettu 15.1.2008